Talousvaliokunta

HE 40/2021 jätelain ja eräiden muiden lakien muuttamiseksi

- Pakkausten tuottajavastuun yhteistoimintamalli hämärtää vastuunjakoa ja tekee järjestelmästä monimutkaisen, kun vastuita tulisi selkeyttää ja jätehuoltoa yksinkertaistaa.
- Lähtökohtana tulee olla täysi tuottajavastuu ja kuluttajille maksuton palvelu.
- Pakkausjätehuollon ratkaisujen yhteensopivuus EU:n kilpailuoikeuden ja jätedirektiivin kanssa on varmistettava.
- Kunnille tulee uusia tehtäviä ja nykyisiä laajempia vastuita kuntien ja tuottajien yhteistoimintavelvoitteen ja erilliskerättävien jätteiden kuljetusten kilpailuttamisen myötä.
- Kuntien jätelaitosten mahdollisuudet kilpailla yritystoiminnan jätehuollosta kasvavat, mikä pahentaa toimialan kilpailuneutraliteettiongelmia.
- Kuljetusten kaksoisjärjestelmä on syytä säilyttää kaikkien jätteiden (sekajäte, pakkausjätteet, biojätteet, lietteet) kuljetuksissa ja sille asetettavia ehtoja (37 §) tulee selkeyttää.

Hallituksen esitys jätelain ja eräiden muiden lakien muuttamiseksi keskittyy erityisesti jätteiden keräämisen yksityiskohtaiseen sääntelyyn. Muut kiertotalouden kehittämiselle olennaiset materiaalikierron vaiheet kuten jätteiden käsittely tai uusioraaka-aineiden kysynnän vahvistaminen eivät saa samaa huomiota, eikä lakiesitys tarjoa niihin mitään kannustimia.

Suomalaisen jätehuollon perusongelmia ovat vastuun- ja työnjaon epäselvyys, mikä johtaa tulkinnanvaraisuuksiin, turhaan hallinnolliseen kiistelyyn ja kilpailun vääristymiin. Jätelakiesitys ei onnistu ratkaisemaan ongelmia, vaan se pahentaa niitä. **Kestävä ratkaisu olisi rajata kuntien yksinoikeudet vain kotitalouksien jätehuoltoon, antaa tuottajavastuuyhteisöille sekä 100-prosenttinen vastuu että täysi vapaus valita tehokkaimmat keinot vastuun kantamiseen, ja varmistaa markkinoiden toimivuus muissa jätehuollon palveluissa.**

Lakiesityksessä säädetään yksityiskohtaisesti toimintatavoista – etenkin jätteen keräyksessä – mikä käytännössä rajoittaa tuntuvasti toimijoiden, niin yritysten, tuottajavastuuyhteisöjen, kuntien kuin kansalaistenkin, valinnanvapautta ja toimintamahdollisuuksia. **Kierrätystavoitteiden saavuttamiseksi tarvitaan monipuolista jätehuoltoa, eikä keinovalikoiman rajoittaminen nyt esitetyllä tavalla ole perusteltua.** Asiakkaan mahdollisuudella valita ja yrityksen mahdollisuudella vaikuttaa tarjoamaansa palveluun on kehitystä ja innovaatioita ruokkiva vaikutus.

Toisin kuin monet muut esillä olevista muutosesityksestä, **pakkausjätehuoltoon ehdotettu yhteistoimintamalli on kansallinen ratkaisu**, jota jätedirektiivit eivät vaadi**. Myös kysymys kuljetusjärjestelmistä on puhtaasti kansallinen.** EU:n jätedirektiivit eivät ota siihen kantaa.

Kuntien jätelaitosten rooli jätehuollossa kasvaa

Kunnille ehdotetaan uusia tehtäviä tai nykyistä laajempia vastuita sekä pakkausjätehuollossa että jätteenkuljetuksessa. Lakiesitys siirtäisi pakkausjätteiden keräämisen asuinkiinteistöiltä kunnan yksinoikeudeksi. Lisäksi kunnan olisi kilpailutettava erilliskerättävän jätteen kuljetukset. Tällä hetkellä pakkausjätteiden keräyksessä yli puolet kunnista on valinnut kiinteistön haltijan kuljetusjärjestelmän ja biojätteiden keräyksessä lähes puolet. Lausuntovaiheessa useat kunnat ilmoittivat kannattavansa nykyistä mahdollisuutta valita kuljetusjärjestelmä.

Ehdotuksilla on merkittäviä vaikutuksia kuntien ja jätteiden haltijoiden väliseen vakiintuneeseen vastuunjakoon, kun kunnallisten toimijoiden asemaa jätehuollossa vahvistetaan muiden toimijoiden kustannuksella. Tämä ei ole perusteltua kierrätystavoitteiden eikä elinkeino- tai talousvaikutusten näkökulmasta.

Jätehuolto kärsii jo nyt kilpailuneutraliteettiongelmista, ja lakiesitys pahentaa niitä entisestään. Kunnallisten jätehuoltoyhtiöiden liikevaihto kasvaisi esitetyn arvion mukaan 50–80 miljoonaa euroa, eli keskimäärin 10–20 %. Muutosta on pidettävä huomattavana, ja se suoraan lisää kunnallisten jäteyhtiöiden mahdollisuuksia laajentaa toimintaansa elinkeinoelämän jätehuoltoon.

Esityksen suhde EU-säädöksiin ehditään varmistaa

Ehdotukseen pakkausjätehuollon yhteistoimintamallista liittyy perusteluissakin esiin nostettuja EU-oikeudellisia ongelmia. Ensimmäinen varmistettava asia on se, **onko kuntien ja tuottajien yhteistoimintamalliin ehdotettu kustannusten jakaminen jätedirektiivin mukaista**. Jätedirektiivi asettaa tuottajien kustannusvastuun laajuudelle vähimmäisvaatimukset artiklassa 8a, ja komissio on parhaillaan vasta laatimassa niitä koskevaa tulkintaohjetta jäsenvaltioille. Toinen kysymys on kilpailuoikeudellinen: Suomessa on jo syntynyt kilpailulliset markkinat asuinkiinteistöjen pakkausjätehuoltoon, ja näiden markkinoiden siirtäminen kunnille voi olla **EU-oikeuden näkökulmasta kiellettyä valtiontukea**. Ympäristöministeriön saamissa juridisissa arvioissa ehdotus markkinoiden siirtämisestä on kehotettu tarkistamaan komissiolta (oikeusvarmuusilmoitus tai notifikaatio).

Nykyistä ehdotusta selkeämpi ja tehokkaampi pakkausjätehuollon malli olisi mahdollista valmistella direktiivien täytäntöönpanon määräaikojen puitteissa: ennen 4.7.2018 perustettujen **tuottajavastuujärjestelmien on täytettävä jätedirektiivin 8 a artiklan mukaiset vähimmäisvaatimukset viimeistään 5.1.2023**.

Pakkausjätteissä saavutetut kierrätysasteet eivät edellytä pikaisia muutoksia pakkausjätehuoltoon, sillä pakkausjätteiden erilliskeräys on edennyt viime vuosina erittäin hyvin ilman pakottavaa lainsäädäntöä. Yhdyskuntajätteen kierrätystavoitteiden saavuttaminen on haaste kaikille jäsenmaille, ja Suomessa oleellista on varmistaa biojätteiden laaja erilliskeräys. Lakiesitys sisältää ehdotuksen laajasta keräyksestä yli 10 000 asukkaan taajamissa, mutta liian hitaassa aikataulussa. **Biojätteen tiukemman erilliskeräyksen siirtymäaika tulisi lyhentää yhteen vuoteen ehdotetusta kolmesta vuodesta.**

Pakkausjätteisiin täysi tuottajavastuu

Tuottajavastuun perusajatus on, että **tuottajien vastuu kierrätyksen ja jätehuollon kustannuksista kannustaa tuottajia suunnittelemaan tuotteet helposti kierrätettäviksi**. Kaikenlainen osittainenkin subventio heikentää tätä keskeistä ohjausvaikutusta.

Kaikkien muiden tuottajavastuun piiriin kuuluvien tuotteiden osalta sovelletaan täyden tuottajavastuun periaatetta. Pakkausjätehuollon poikkeavalle järjestelylle ei ole perusteita.

Lakiesityksen perusteluissa viitataan useassa kohdassa tarpeeseen parantaa yhdyskuntajätehuollon vastuunjaon selkeyttä ja yksinkertaistaa sääntelyä. **Ehdotus tuottajien ja kuntien yhteistoiminnasta on täysin vastakkainen näille tavoitteille.**

Direktiivin mukaan tuottajien täydestä kustannusvastuusta voidaan poiketa vain, jos se on "*perusteltua asianmukaisen jätehuollon varmistamiseksi ja laajennettua tuottajan vastuuta koskevan järjestelmän taloudellisen elinkelpoisuuden varmistamiseksi*". Kyse ei ole vapaasti käyttöönotettavasta kansallisesta liikkumavarasta. Suomessa on jo toimiva pakkausjätteiden tuottajavastuujärjestelmä, eikä sen laajentaminen kiinteistökeräykseen uhkaa järjestelmän toimivuutta tai taloudellista elinkelpoisuutta. **YTP toteaa, että direktiivin ehdot täydestä tuottajavastuusta poikkeamiselle eivät täyty.**

Suomalaisessa nykyjärjestelmässä poiketaan pakkausjätteiden osalta jo nyt tuottajien täydestä kustannusvastuusta, kun tuottajien ei edellytetä korvaavan täydentävän keräyksen kustannuksia tai kun tuottajavastuu koskee vain yrityksiä, joiden liikevaihto ylittää miljoona euroa.

Yhteistoimintamalli siirtää kustannuksia asukkaille

Kustannusvastuun jakaminen tuottajien ja kuntien välillä tarkoittaa käytännössä sitä, että 20 % pakkausjätehuollon kokonaiskustannuksista siirtyy asukkaiden maksettavaksi.

Muissa tuottajavastuujärjestelmissä, kuten esimerkiksi paperin tai autonrenkaiden kohdalla, käytettyjen tuotteiden ja materiaalien palauttaminen on kuluttajille maksutonta.

Esityksen mukaan kuntalaiset joutuvat eriarvoiseen asemaan, sillä erilliskeräysvelvoitteiden piiriin kuuluvat asukkaat joutuvat osallistumaan pakkausjätehuollon kustannuksiin laajemmin kuin itse saamansa jätehuoltopalvelun osalta. Asukkaiden 20 %:n osuus lasketaan kokonaiskustannuksista, joihin luetaan erilliskeräyskustannusten lisäksi myös pakkausjätteen alueellisen vastaanoton, alue- ja yrityskeräyksen pakkausjätteiden jatkokuljetuksen ja käsittelyn sekä tiedotuksen ja neuvonnan kustannukset.

Vaihtoehtona olisi paperinkeräyksen tapaan hyvin yksinkertainen ja selkeä sääntely

Suomessa kulutetusta paperista saadaan talteen ja kierrätetään 85 %. Järjestelmä perustuu kuluttajille maksuttomaan talteenottoon.

Paperinkeräys on saatu erinomaisesti toimivaksi yksinkertaisella sääntelyllä: nykyisen jätelain kahdella pykälällä ja lyhyellä asetuksella, joiden pohjalta tuottajayhteisöt vastaavat itsenäisesti laissa asetettujen tavoitteiden ja vaatimusten toteuttamisesta.

Jätelain 49 § 2 momentin perusteella paperinkeräys on kuluttajalle maksutonta: *"Paperituotteiden tuottajan on 1 momentista poiketen järjestettävä käytöstä poistettujen 48 §:n 1 momentin 5 kohdassa tarkoitettujen paperituotteiden kuljetus **maksutta** kiinteistön haltijan järjestämästä vastaanottopaikasta,*

jos kiinteistö sijaitsee muulla kuin pientalo- tai haja-asutusalueella." Lisäksi 50 § velvoittaa kiinteistön haltijan järjestämään vastaanottopaikan paperituotteiden keräystä varten.

YTP esittää vastaavan kaltaista, yksinkertaista sääntelyä pakkausjätteiden tuottajavastuuseen. Se korvaisi monimutkaisen, hallinnollisesti raskaan ja kustannustehottoman 49 a-d §:ien mallin. Paperin tuottajavastuujärjestelmän on todettu noudattavan direktiivin tuottajavastuulle asettamia vähimmäisvaatimuksia.

Hallituksen esitys tunnustaa täyden tuottajavastuun edut

Valmistelussa on tutkittu neljää eri pakkausjätehuollon vaihtoehtoa:
1) kunnat järjestäisivät keräyksen asuinkiinteistöiltä ja tuottajat maksaisivat kustannukset (operatiivinen vastuu ja kustannusvastuu erotettu),
2) tuottajilla sekä operatiivinen että kustannusvastuu,
3) tuottajien ja kuntien yhteistoimintavelvoite, jossa tuottajat korvaavat osan kustannuksista ja
4) viranomaisten ja eri toimialojen sopimus (green deal).

Täyden tuottajavastuun vaihtoehdon edut nousevat vertailussa esiin (hallituksen esityksen kohta 5.3 s. 90): *"Vaihtoehdossa 2 yhdyskuntajätteen jätehuollon vastuunjako olisi selkeä: tuottajat vastaisivat pakkausjätteiden erilliskeräyksestä kokonaisuudessaan (operatiivinen ja kustannusvastuu) ja kunnat muun asumisessa syntyvän ja muun kunnan vastuulle säädetyn jätteen jätehuollosta.* ***Täyden tuottajavastuun malli olisi myös jätedirektiivin täytäntöönpanon kannalta selkeä ja ongelmaton.*** *Tuottajien kustannusvastuu seuraisi järjestämisvastuuta ja näiden järjestämät pakkausjätteen keräyspalvelut olisivat jätteen haltijalle maksuttomia. Siten esimerkiksi pakkausjätteen erilliskeräyksen kustannusten korvaamisesta kunnille ei olisi tarvetta säätää erikseen, mikä selkeyttäisi tuottajavastuusääntelyä huomattavasti verrattuna malleihin, joissa operatiivinen ja kustannusvastuu on erotettu."*

Täyden tuottajavastuun vaihtoehtoa ei kuitenkaan valittu, sillä se olisi säilyttänyt pakkausjätteiden kiinteistökohtaisen keräyksen markkinaehtoisena. Valmistelussa **on haluttu laajentaa kunnan vastuuta jätehuollossa määrittelemällä pakkausjätteen keräys ja kuljetus asuinkiinteistöiltä kunnan lakisääteiseksi velvollisuudeksi**. Samaan aikaan tuottajilla tulee kuitenkin olla tuottajan vastuu pakkauksista. Tämä yhdistelmä on johtanut monimutkaiseen, tulkinnanvaraiseen ja huomattavaa hallinnollista työtä aiheuttavaan esitykseen. **Esityksellä on erittäin haitallisia vaikutuksia tuottajavastuun kustannustehokkuuteen ja kuluttajien asemaan, lisäksi sen yhteensopivuus jätedirektiivin ja EU:n kilpailuoikeuden kanssa on epävarmaa.**

Jopa vaihtoehto 1 eli malli, jossa kunnat toteuttavat keräyksen ja tuottajat maksavat siitä aiheutuvat kustannukset, olisi huomattavasti selkeämpi ja yksinkertaisempi kuin nyt esitettävä yhteistoimintavelvoite ja sen sopimusrakenne, johon kuuluu korvauksista neuvotteleminen etukäteen, ennen kuin keräystä on järjestetty.

Erilliskeräysvelvoitteet voidaan saattaa voimaan vaiheittain

Jätelakiesitys nostaa merkittävästi teollisuuden, kaupan ja maahantuojien kustannuksia. Kustannusnousu johtuu kiinteistökohtaisen keräyksen ulottamisesta kaikkien taajamien tietyn kokoisiin kiinteistöihin sekä yhteistoimintavelvoitteesta kuntien kanssa.

Suomi täyttää tällä hetkellä kaikkien pakkauslajien, myös muovipakkausten osalta nyt voimassa olevat kierrätystavoitteet. Erilliskeräysvelvoitteiden laajentaminen kerralla kaikkiin taajamiin ei pakkausjätetilastojen valossa ole välttämätöntä. **Tuottajien lisäkustannusten hillitsemiseksi**

pakkausjätteiden erilliskeräysvaatimukset voitaisiin ensi vaiheessa rajata koskemaan yli 10 000 asukkaan taajamia.

Järjestelmä, jossa toinen osapuoli vastaa kustannuksista ja toinen käytännön toiminnan järjestämisestä, **sisältää merkittävän kustannusriskin**. Tähän kiinnitti huomiota myös lainsäädännön arviointineuvosto: ”*Esityksen perusteella jää kuitenkin epäselväksi, onko kunnilla kovin suurta kannustinta tehdä keräys kustannustehokkaasti, kun kotitaloudet ja tuottajavastuun alaiset toimijat maksavat kustannukset kunnalle*.” Tuottajien keskitettyjen ja tehokkaaseen aluejakoon perustuvien kilpailutusten sijaan keräys pirstaloituu useisiin kymmeniin kunnallisiin kilpailutuksiin, jotka tulee vielä jakaa osiin 36 §:n mukaisesti.

Kunnan oikeus lieventää asetuksen vaatimuksia (91.3 §)

Erilliskeräysvelvoitteen rajaaminen aluksi tiheimmin asutetuille alueille poistaisi myös tarpeen ehdottaa kunnille oikeutta antaa asetuksen vaatimusta suppeampia erilliskeräysvelvoitteita (91.3 §). Ehdotus kunnan oikeudesta poiketa asetuksen minimitasosta on perusteluidenkin mukaan erikoinen sääntelyrakenne. Lisäksi poikkeamiseen liittyy selvitysvelvollisuudet, jotka lisäävät kuntien hallinnollista työtä.

Yhteistoimintamalli johtaa ylimääräiseen, läpinäkymättömään hallintokerrokseen

Yhteistoimintamallissa kunnat tai kunnalliset jäteyhtiöt ovat ylimääräinen hallinnon taso tuottajayhteisön ja jätehuoltoyritysten välissä. Sen sijaan että tuottajayhteisö kilpailuttaisi tarvitsemansa keräys- ja kuljetuspalvelut, se antaa sopimuksella kilpailutuksen kuntien jätelaitosten tehtäväksi. Toisaalta tämä merkitsee ylimääräisiä hallinnollisia kuluja, toisaalta tuottajayhteisö menettää mahdollisuudet suoraan päättää optimaalisista kilpailutusalueista, joiden mukaisia urakoita se voi ohjata ja valvoa. Järjestelystä tulee hyvin kustannustehoton.

Lakiesityksen mukaan tuottajien tulee vastata vähintään 80 prosentista pakkausjätehuollon kokonaiskustannuksista. Korvauksista sovitaan kuitenkin etukäteen kuntien ja tuottajien yhteistoimintasopimuksesta neuvoteltaessa. Sopimuksen lainmukaisuuden valvonta etenkin direktiivin vaatiman tuottajan kustannusvastuun toteutumisessa aiheuttaa merkittävän hallinnollisen lisätyön viranomaisille.

Kohdellaanko kuntia tasapuolisesti ja oikeudenmukaisesti?

Erilliskeräyksen kustannukset vaihtelevat eri maakunnissa ja erikokoisissa taajamissa hyvinkin paljon. Kunnille maksettavista korvauksista sopiminen etukäteen tarkoittaa sitä, että palvelujen hinnoittelu perustuu arvioihin, ei todellisiin kustannuksiin. Esityksen 49 b §:n kirjaus tasapuolisista perusteista ja alueellisten olosuhteiden huomioonottamisesta eivät riitä varmistamaan sitä, että kukin kunta saisi sen todellisia kustannuksia vastaavan osuuden tuottajien maksamista korvauksista.

Esityksen mukaan kunta saisi korvauksen pakkausjätteiden erilliskeräyksestä vain, jos se liittyy valmiiseen valtakunnalliseen sopimukseen (49 c § 3 mom). **Säännös on ongelmallinen sekä kunnan neuvotteluaseman että jätedirektiivin kannalta.** Vastuu pakkausjätteistä ja niiden kustannuksista on direktiivin mukaan tuottajilla. Kustannusten täysimääräinen siirtäminen osalle kuntia ja kuntalaisista ei ole direktiivin mukaista, ts. tuottajien kustannusvastuu ei riipu siitä, hyväksyykö yksittäinen kunta yhteistoimintasopimuksen.

Siirretäänkö julkisen vallan käyttöä etujärjestöille?

Jätemaksuista päättävät alueelliset jätelautakunnat, eikä kuntien omistamat yhtiöt, sillä kyse on julkisen vallan käytöstä (43 §).

Ehdotus yhteistoimintasopimuksesta lähtee kuitenkin siitä, että tuottajien kunnille maksamat korvaukset sovitaan neuvotteluissa, joissa kuntaa edustaa kunnallinen jätelaitos tai sen valtuuttamana Kuntaliitto tai jätelaitosten yhteistyöjärjestö.

Tosiasiallisesti neuvotteluissa sovitaan suoraan pakkausjätteiden jätemaksuista. Sopimuksen mukaiset korvaukset tulee ottaa huomioon jätemaksujen määräytymisessä, ja maksujen tulee olla sellaisia, että tuottajien kustannusvastuuksi muodostuu vähintään 80 prosenttia kokonaiskustannuksista. Sopimusmenettelyä on vaikea määritellä siten, että kunnan puolesta neuvottelumandaattia käyttävät etu- ja yhteistyöjärjestöt eivät käyttäisi julkista valtaa. Miten virkavastuu ja kuntalaisten vaikutusmahdollisuudet sovitetaan yhteen neuvottelumenettelyn kanssa?

Kiinteistön haltijan kuljetusjärjestelmää ei tule rajata

Ympäristöteollisuus ja -palvelut YTP **ei kannata esitystä kiinteistön haltijan järjestämään jätteenkuljetukseen perustuvan järjestelmän rajaamista sekajäte- ja lietekuljetuksiin. YTP ehdottaa, että kunnat saavat jatkossakin valita kumpaa kuljetusjärjestelmää käyttävät.** Kiinteistön haltijan järjestämän kuljetuksen edellytyksiä tulee yksinkertaistaa ja selkeyttää (37 §). Lausuntovaiheessa useat kunnat ilmoittivat kannattavansa nykyistä kaksoisjärjestelmää. Myös viimeaikainen päätöksenteko kunnissa osoittaa, että kiinteistönhaltijan kuljetusjärjestelmä halutaan säilyttää.

Erilliskeräysvelvoitteiden tiukentaminen tarkoittaa sekajätteen määrän vähenemistä. Kierrätystavoitteisiin päästään vain, jos sekajätteen määrä puolittuu nykyisestä. Tämä johtaa sekajätteen kuljetusten merkittävään supistumiseen.

Pakkaus- ja biojätteen kuljetusten kilpailuttaminen antaa kunnalle vahvan kannustimen kilpailuttaa samalla hallinnollisella työllä myös sekajätteen ja lietteiden kuljetukset.

Näiden tekijöiden yhteisvaikutuksesta kiinteistön haltijan kuljetukset jäävät teoreettiseksi vaihtoehdoksi. Lähivuosina on nähtävissä kehitys, jossa asumisessa syntyvien jätteiden kuljetus siirtyy kokonaisuudessaan kunnan kilpailutuksen piiriin. **Jos kuljetusten kaksoisjärjestelmä halutaan säilyttää, se säilyy vain, jos se koskee kaikkia kiinteitä jätejakeita.**

Täydentävä keräys uhkaa jäädä teoreettiseksi vaihtoehdoksi

Pakkaus- ja biojätteiden erilliskeräysvelvoitteiden ulkopuolelle jäävien kiinteistöjen on mahdollista tilata ns. täydentävän keräyksen palveluita ensin kunnalta ja toissijaisesti yksityiseltä toimijalta (41 §). Perusteluosan mukaan noin puolet väestöstä jäisi asetuksella säädettyjen pakkausjätteiden velvoittavan erilliskeräyksen ulkopuolelle, ja kolmasosa biojätteen erilliskeräyksen ulkopuolelle. **Täydentävät keräyspalvelut tulee sallia jatkossakin laajasti.**

Pykälä on kuitenkin kirjoitettu siten, että yksityisen sektorin toteuttama täydentävä keräys ei ole jatkossa mahdollista. Kunnille annetaan mahdollisuus rajata täydentävä keräys omilla jätehuoltomääräyksillään vain kunnan toiminnaksi. Tämä rajaus tulee poistaa ja yksityisten yritysten tulee päästä tasavertaiseen asemaan kunnallisten yhtiöiden kanssa. Lisäksi biojäte velvoitetaan toimittamaan

kunnan vastaanottoon, vaikka käytännössä olisi tehokkainta kuljettaa se yrityksistä kerätyn biojätteen kanssa markkinaehtoisesti määräytyvään käsittelylaitokseen.

Täydentävästä keräyksestä on syytä huomata, että jos pakkausjätteiden ja biojätteen osalta poistetaan mahdollisuus kiinteistönhaltijan tilaamiin kuljetuksiin, täydentävän keräyspalvelun liiketoiminnallinen pohja katoaa. Tällä hetkellä täydentäviä palveluita on mahdollista tarjota järkevään hintaan, kun jätteiden keräys ja kuljetus pientaloista voidaan yhdistää isojen kiinteistöjen keräyslogistiikkaan. Yksinään täydentävän keräyksen ylläpitäminen pientalo- tai haja-asutusalueilta ei ole kannattavaa.

Vaikutukset yrityksiin ja kilpailuun

Kuljetusten kaksoisjärjestelmän lakkauttaminen pakkaus- ja biojätteiden osalta heikentäisi merkittävästi jätehuoltoyritysten toimintaedellytyksiä ja vähentäisi yritysten tuottamaa lisäarvoa taloudelle. Esitys ei perustu todellisiin selvityksiin. **Valmistelun aikana tehdyissä vaikutusarvioinneissa ei kiinteistön haltijan kuljetuksia tarkasteltu lainkaan.**

Alueilla, joilla on käytössä kiinteistön haltijan järjestämä kuljetus, on kehittynyt toimivia uusia palveluja, kuten monilokerokeräys. Uudet palvelukonseptit kehittyvät suorassa asiakastyössä ja yritysten välisessä kilpailussa. Tämä kehityspanos menetetään, jos markkina suljetaan ja siirrytään kunnan järjestämiin kuljetuksiin, joissa yritykset toteuttavat kuljetuspalvelua kunnan päättämillä ehdoilla.

Kiinteistön haltijan tilaaminen kuljetusten lakkaaminen muuttaa yritysten liiketoimintaa ja siihen tehtäviä investointeja. Oman liiketoiminnan ja palvelujen kehittämisen ja markkinoinnin sijaan yritykset vastaavat kunnan yksityiskohtaisiin tarjouspyyntöihin ja ryhtyvät toteuttamaan kunnan suunnittelemia kuljetuksia. Yritystoiminnan luonne muuttuu merkittävästi.

Lakkauttamisella olisi vaikutuksia myös elinkeinoelämän jätehuoltoon. Kiinteistönhaltijan järjestämät jätteenkuljetukset on reititetty samoille keräysreiteille hallinto- ja palvelutoiminnan sekä elinkeinoelämän jätteiden keräämisen kanssa. Kunnan kilpailuttamissa kuljetuksissa tällainen ei ole enää mahdollista. Logistiikan pirstoutuminen kunnan kuljetuksiin ja muihin kuljetuksiin nostaa muun jätehuollon kustannuksia.

Kunnan kilpailutusehdot eivät ohita hankintalain säädöksiä

Pienten ja keskisuurten yritysten toimintamahdollisuuksia turvaamaan ajatellut 36 §:n säädökset ovat lähinnä informatiivisia tai suosituksia. Ne eivät takaa pk-yritysten menestymistä kunnan kilpailutuksissa eikä takaa monimuotoista ja elinvoimaista kuljetustoimialaa. Vastaavia kirjauksia on jo voimassa olevassa hankintalaissa sekä kunnallisten jätehuoltoyhtiöiden omissa ohjeistuksissa. **Kunnan kilpailutukset ovat kuitenkin pääosin johtaneet jätekuljetusalan keskittymiseen.**

Urakoiden jakamisvelvollisuudesta poikkeamiseen on rakennettu poikkeusmahdollisuudet, jotka jättävät hankintayksikölle tulkinnanvaraa.

Kiinteistön haltijan kuljetusjärjestelmän oltava tasavertainen vaihtoehto

Kunta voi nykyisen jätelain mukaan siirtyä kunnan keskitettyyn kuljetusmalliin ilman etukäteisselvityksiä, mutta kiinteistön haltijan kuljetusjärjestelmän soveltaminen edellyttää perusteltua arviota 37 §:n edellytysten täyttymisestä. **Hallinnolliset kiistelyt ja oikeustapaukset johtuvat suureksi osaksi nykylain 37 §:n 1 momentin tulkinnanvaraisuudesta.**

Lausunnoilla olleessa jätelain versiossa asia oli korjattu yksinkertaistamalla 37 §:ä, mikä sai lausunnoissa kannatusta. Hallituksen esityksessä on palattu nykyisen lain muotoiluun. Järjestelmän toimivuuden parantamiseksi, kunnan valinnanvapauden varmistamiseksi ja hallinnollisen kiistelyn vähentämiseksi **YTP esittää, että 37 §:n kiinteistön haltijan kuljetusjärjestelmän ehdot palautetaan lausunnoilla olleeseen muotoon: *"jos näin järjestetty kuljetus täyttää 13 §:n 1 ja 2 momentissa ja 35 §:n 2 ja 3 momentissa säädetyt vaatimukset".*** Kyseisissä momenteissa on säädetty yleisistä laatuvaatimuksista sille, että jätehuolto järjestetään asianmukaisesti, ympäristöä ja terveyttä suojellen ja asiakkaalle kohtuullisin ehdoin.

Siirtymäaikojen oltava riittävän pitkiä

Voimaantulosäännöksessä esitetyt siirtymäajat eivät jätä jätteenkuljetusyrittäjille aikaa sopeutua muutokseen. Biojätteen osalta siirtymäaika on ehdotuksessa minimissään 2 vuotta. Muiden kiinteiden yhdyskuntajätteiden, eli käytännössä pakkausjätteiden osalta ei esitetä lainkaan vähimmäissiirtymäaikaa. Käytännössä tämä tarkoittaa, että kunta voi vaikka heti lain voimaan tultua siirtää pakkausten kiinteistökohtaisen keräyksen kunnan järjestämäksi.

Aiemman jätelakimuutoksen yhteydessä perustuslakivaliokunta on lausunnossaan (PeVL 58/2010 vp) kiinnittänyt huomiota perusteltujen odotusten suojaan ja riittävän pitkien siirtymäaikojen tärkeyteen. YTP katsoo, että **siirtymäaikojen tulisi olla vähintään neljä (4) vuotta**. Pienten kuljetus- ja jätehuoltoyhtiöiden osalta kuljetusjärjestelmän muutos voi tarkoittaa koko liiketoiminnan lakkaamista.

Edellisellä eduskuntakaudella tarkistettiin kuntien sidosyksikköinä toimivien kunnallisten jäteyhtiöiden ulosmyyntirajoja siten, että myynti kilpailuille markkinoille rajattiin 10 prosenttiin liikevaihdosta. Vaikutukset kunnallisten jäteyhtiöiden liikevaihtoon oli tyypillisesti vain joitakin prosentteja, sillä vain harvoilla kuntayhtiöillä ulosmyynti ylitti uuden rajan selvästi. Tälle vähäiselle muutokselle annettiin 12 vuoden siirtymäaika lain voimaantulosta.